IL-BIDWI

FOLJU MAHRUĠ DARBTEJN FIX-XAHAR MID-DIPARTIMENT TAL-BIEDJA

Editur: C. Zammit-Marmarà, M.B.E.

Nru. 66 IL-HAMIS, IS-16 TA' AWISSU, 1945. Nru. 66

IL-MARD TAL-BAQAR

(Mit-Taħdita li għamel is-Sur ROBERT B IASINI, Direttur tal-Biedja, minn fuq ir-"Rediffusion" fil-5 ta' Awissu, 1945).

IS-SUR Gatt Rutter, it-Tabib tal-Biċċerija, diġà kellimkom darbtejn minn fuq ir-"Rediffusion" fin-"Nofs Siegħa tal-Bidwi" dwar il-Kitba u t-Titqib tal-Baqar u fissrilkom kemm hu meħtieġ illi aħna neqirdu l-mard mill-baqar l-għaliex din il-problema qiegħda issa, kull ma tmur, issir iżjed urġenti u naturalment iżjed ta' tfixkil. Din il-problema mes-set il-kuxjenza tagħna il-għaliex hija tolqot is-saħħa tal-poplu tagħna tal-lum u ta' għada. Din il-problema tmissilna wkoll butna, għaliex il-mard fil-baqar iġib telf ta' flus mhux żgħir.

Fl-istess ħin jekk aħna rridu illi l-ħalib tal-baqra jsir iżjed popolari u l-poplu jkun ifittxu iżjed mil-lum, jinħtieġ li aħna nieħdu l-passi meħtieġa biex neqirdu l-baqar li jkunu mimsusa bit-Tuberkulożi, jiġifieri bil-Marsuttin, biex b'hekk aħna neħħu minn ras il-poplu dak il-biża' li tnissel fih minħabba din il-marda kerha, għalkemm għedna kemm-il-darba illi meta l-ħalib ikun pasturizzat ma jkun fih ebda periklu.

Il-passi kollha li semmielkom it-Tabib Gatt Rutter jinħtieġ li mhux biss jittieħdu bil-qawwa kollha, imma li jittieħdu bil-qalb ukoll. Nofs xogħol magħmul b'nofs qalb ma jagħti l-ebda riżultat tajjeb. Għaldaqshekk dawk il-bdiewa kollha li għandhom il-baqar, għandhom igħinu lit-Tobba tal-Biċċerija biex dawn ikunu jistgħu jittestjaw il-baqar u b'hekk ikunu żguri jekk hemmx baqar morda.

It-Tabib tal-Biċċerija, qiegħed jikteb il-baqar kollha, għaliex hu meħtieġ illi d-Dipartiment ikun jaf kemm hawn baqar fil-pajjiż u fejn qegħdin, u, wara dan, iżomm għajnejh fuqhom biex jara kemm hemm minnhom morda b'din il-marda tassew perikoluża.

Għandi pjaċir ngħid illi kull fejn mar s'issa t-Tabib tal-Biċċerija ġie milqugħ tajjeb u mogħti kull għajnuna. Dan hu sewwa ħafna, il-għaliex juri illi l-bidwi, kif ukoll dawk li jrabbu l-baqar, fehmu tajjeb li dan il-pass huwa għall-ġid tagħhom; pass li mhux biss inaqqas ħafna tilwim li ta' spiss kien isir bejn bejjiegħ u xerrej ta' baqar, imma fl-istess ħin igħin biex inwaqqfu razza ta' baqar b'saħħitha fil-pajjiż, li b'hekk tkun ta' għajnuna kbira fit-torbija tagħhom l-għaliex il-ħalib ikun iżjed imfittex u b'hekk ukoll irnexxilna neqirdu dak il-biża' li jeżisti fin-nies li jixorbu l-ħalib tal-baqar.

IŻ-ŻIEDA FIL-GĦADD TAN-NGĦAĠ U T-TITJIB FIN-NISEL TAGĦHOM

(J. Orlando Smith)

Il-Ħalib bħala Ikel essenzjali

META fid-dinja kollha għad hawn diffikultajiet kbar biex wieħed jikseb l-ikel meħtieġ għall-bniedem huwa ta' impurtanza kbira li aħna wkoll hawn Malta nissuktaw ninqdew bil-ħila tagħna kollha sabiex nipproduċu dak li niħtieġu mingħajr ma jkollna niddependu għalkollox mill-importazzjoni.

Il-biedja hija l-qofol ta' kull ikel meħtieġ għall-bniedem, u l-ħalib jieħu post ewlieni bħala sehem mill-biedja sabiex jagħti wieħed mill-ikel l-aktar meħtieġ li hawn fid-dinja. Hija l-fehma ta' l-aqwa esperti tad-dinja li għalkemm il-ħalib imnixxef f'għamla ta' trab u l-ħalib kondensat huma tajba, il-ħalib frisk huwa essenzjali għat-trabi, tfal żgħar, għan-nisa li jkunu sa jsiru ommijiet u għall-morda. Dan juri l-impurtanza tassew kbira taż-żieda fil-produzzjoni ta' ħalib frisk għal dawn il-finijiet.

Żieda fit-tnissil ta' Ngħaġ minn Imtaten ta' Razza "East Freisian"

Biex naslu għal dan il-ħsieb, nistgħu ninqdew bħala wieħed mill-mezzi: it-tkattir tan-nisel tan-ngħaġ, u n-nisel ta' dawn in-ngħaġ irid ikun nisel pur sabiex inżidu l-ħalib kemm nistgħu għall-ħtiġijiet tagħna. Id-Dipartiment xi disa' snin ilu kien importa imtaten tar-Razza "East Freisian" biex inħalltu d-demm tagħhom man-ngħaġ li kellna hawn Malta u b'hekk innisslu ngħaġ mill-aktar imfaħħra li hawn fid-dinja. Din ir-razza hija magħrufa ma' kullimkien bħala waħda mill-aħjar għall-produzzjoni tal-ħalib, kif ukoll għal-laħam, għall-kwalità u għall-kwantità ta' suf li jċorfgħu. L Għawdxin malajr intebħu bil-vantaġġi kbar li sejjer ikollhom mit-taħlit ta' din ir-razza u tista' tgħid li f'Għawdex l-imtaten ta' razza Maltija pura ġew kważi meqruda għal kollox u flokhom qegħdin jitrawmu l-imtaten tar-razza "East Freisian" li minnhom qegħdin jieħdu l-vantaġġi tajba ta' dan in-nisel.

Meta ħaruf "Freisian" jinqatel ta' tliet ġimgħat il-pis tiegħu jilħaq daqs tliet iħ.ief tar-razza Maltija. Suf jagħti d-doppju ta' dak li jagħtu l-ħrief tar-razza tagħna. In-nagħġa li toħroġ minn din ir-razza tagħti ħalib wisq aktar mir-razza li kellna qabel.

F'dawn iż-żminijiet imwiegħra, meta l-ġwież għadhom skarsi ħafna, wieħed isib li jkun jaqbillu biex ikabbar in-nisel ta' dawn in-ngħaġ il-għaliex dawn, bil-maqlub ta' bhejjem oħra, igħaddu b'kollox u jistgħu jitrabbew bla tbatija u mingħajr ħsieb biex wieħed jara kif jagħmel u jikseb il-ġwież meħtieġ. M'għandniex x'ingħidu, bil-ġwież, in-ngħaġ javanzaw wisq iżjed, iżda minħabba n-nuqqas li għad hawn ta' trasport ma hijiex ħaġa ħafifa li wieħed jikseb kemm ġwież jinħtieġ. Dan li għedna juri ċar kemm jaqbel aktar illi nżidu fit-torbija ta' dawn in-ngħaġ li jgħaddu b'kollox fil-waqt li jagħtuna l-ħalib li aħna tant neħtieġu.

Nagħlqu billi nħeġġu bil-qawwa meħtieġa lill-bdiewa Maltin biex jikkupjaw lil ħuthom ta' Għawdex u jiksbu kemm jistgħu nisel ta' din ir-razza għall-ġid tagħhom infushom u fl-istess ħin tan-Nazzjon kollu.

IL-BTABAT SANAAN

(E. Ebeyer Slythe, C.D.D. [Mids.])

IL-FEJDA TA' TAGHMIR TA' MOGHOZ MILL-BTABAT SANAAN

"IL-BHIMA tar-refgħa hija nofs il-merħla" jgħid qawl antik u għalhekk meta wieħed jinqeda minn annimal jew bhima tar-refgħa ta' razza pura, in-nisel jiret iżjed minn nofs il-kwalitajiet tajba mill-missier jew mill-omm ta' razza pura, imma wisq iktar mill-missier.

Bħala prova għandna l-esperimenti li għamel id-Dipartiment tal-Biedja fit-tiswija ta' razez li kellna Malta u dawn l-esperimenti rnexxew ħafna. Il-muntun kbir abjad (East Freisian), il-fniek "Flemish Giants" u l-baqar li tgħammru mill-gniedes puri huwa mera ċar ta' kemm wieħed jista' jsewwi kull razza ta' bhejjem li għandna fil-Gżejjer. Bħalma għa sar fuq il-bhejjem li semmejna ma għandux jonqos li hekk isir ukoll fit-titjib tar-razza tal-mogħoż meta dawn jiġu mgħammra mill-btabat puri Sanaan li l-Gvern ġieb apposta hawn f'Malta.

ŻIEDA FIL-ĦALIB

Il-kwistjoni tal-ħalib hija waħda mill-aktar importanti li jista' jkollu pajjiż u ż-żieda fil-produzzjoni li nistgħu nagħmlu f'dan i-likwidu prezzjuż tkun ta' ġid mill-akbar għal kullħadd. Minn dak li huwa magħruf, il-gidien li jitwieldu mir-razza Sanaan, jistgħu jżidu fil-produzzjoni tal-ħalib tal-pajjiż għal kważi tliet darbiet il-ħalib li qegħdin niehdu l-lum mill-istess kwantità ta' mogħoż li hawn.

Għalissa għadu ftit kmieni biex wieħed jagħti informazzjonijiet sħaħ dwar ir-riżultati li sejjer ikollna mill-btabat li impurtajna, dwar dak li huwa żieda fil-ħalib, għalkemm, kif għidna qabel, nistennew li ż-żieda sejra tkun mill-inqas għal tliet darbiet aktar milli konna nieħdu mill-mogħoż li kellna. Il-btabat waslu Malta fil-bidu tas-Sajf tas-sena l-oħra, u mħabba li disgrazzjatament, ftit wara li kienu waslu, kienet nibtet f'Malta l-marda tal-lsien u d-dwiefer, it-tagħmir u l-wild huma biss minn ftit żmien ilu.

TQASSIM TA' BTABAT TAR-REFGĦA

Ftit wara li dawn il-btabat waslu nbagħat wieħed fil-fergħa tad-Dipartiment li għandna Għawdex u aktar tard tqassmu 4 oħra lil nies privati hawn Malta. Billi f'Għawdex ma kienx hemm mard ta' lsien u dwiefer, il-botbot li nbagħat hemm malajr beda jagħmel ix xogħol tiegħu, u għandna pjaċir ngħidu li ħafna mill-bdiewa approfittaw ruħhom mill-okkażjoni u għammru il-mogħoż tagħhom minn dan il-botbot. Għandna rapporti li mhux inqas minn mitt mogħża ġiet hemmhekk imgħammra u l-gidien li twieldu jippromettu skond dak li aħna qegħdin nistennew.

IN-NISEL MINN BTABAT SANAAN

F'Malta, billi t-tagħmir beda isir wara li kienet spiċċat il-marda tal-lsien u d-dwiefer, u għalhekk kien intilef l-istaġun tat-tagħmir, s'issa tgħammru mhux iżjed minn 40 mogħża. It-tekniċi tad-Dipartiment li marru jeżaminaw il-gidien li twieldu mill-mogħoż li kienu tgħammru mir-razza "Sanaan" jinsabu sodisfatti ħafna u s-sidien tal-mogħoż bunia ferħana bir-riżultati u jistennew li dan it-taħlit mar-razza l-ġdida sejjer ikollu suċċess; l-istess bħalma kellna fit-tiswijiet tar-razez li ippruvajna qabel, u li minnhom il-lum qegħdin ingawdu l-aħjar majjali, baqar, fniek u ngħag.

Il-lum nistgħu ngħidu wkoll li l-biża' li wħud kienu wrew dwar jekk il-btabat Sanaan ikunux jifilħu għas-sħana tagħna, ma għandux għalfejn jeżisti aktar. Il-btabat li mitulna ma kienx ħtija tal-klima, iżda mħabba mewt naturali li tiġri kullimkien. Barra minn dan, sew fil-Kalifornja u kemm fil-Palestina ġew impurtati għadd kbir minn dawn l-istess btabat, u għalkemm il-klima ta' dawn il-pajjiżi li semmejna toqrob ħafna lejn dik ta' dawn il-Gżejjer, il-btabat li ttieħdu hemmhekk mhux biss li draw il-klima, iżda żiedu ħafna fil-ħalib u fil-pis.

Nittamu li minn dak li għidt fil-ftit wisa' li għandi f'"Il-Bidwi", huwa biżżejjed biex nuri lill-bdiewa li jkun ħafna fl-interess tagħhom li huma japprofittaw ruħhom mis-servizzi li qiegħed joffri l-Gvern biex jirranġa r-razza tal-mogħża Maltija għall-istess ġid tagħhom u għall-ġid tan-Nazzjon.

In-nisel ġdid li semmejt għandu jippruvah kulħadd, billi jħallat id-demm ta' millinqas ċertu numru mdaqqas tal-merħla mogħoż li għandu biex jieħu aktar ħalib minn dak li qiegħed jieħu bħalissa.

IT-TORBIJA TAD-DUNDJANI

(Jos. Cesareo)

Skop tat-Torbija tad-Dundjani

IT-TORBIJA tad-dundjani hija waħda milli jridu paċenzja u ħila. Min jagħraf jaħdimhom tajjeb, id-dundjani fihom qligħ sewwa u bi ftit tal-għaqal wieħed jirnexxilu jrabbi tajjeb u fuq kollox bl-ekonomija. Nibdew biex ngħidu illi d-dundjani għandhom skop wieħed biss għalfejn jitrabbew u dan hu s-suq tal-Milied, u allura jiġri illi trid tagħraf li l-bajd għandu jitqiegħed minn April sa Ġunju biex tagħti żmien biżżejjed lid-dundjani biex jilħqu għas-suq. Ir-raġuni li għaliha ma għandekx tqiegħed il-bajd tad-dundjani f'Jannar, Frar u Marzu hija illi d-dundjan jilħaq jikber qabel u ħlief jiġġieled ma jagħmilx u l-ikel li tkun qiegħed tagħtih ikun żejjed għaliex tkun qegħedt il-bajd qabel iż-żmien. L-istess ħaġa li ma hix ta' min jirrikkmandaha hija li jitqiegħed il-bajd tard, għaliex jekk isir hekk, id-dundjan ma jkunx laħaq u ma jkunx kbir kemm imissu għall-Milied.

Ikel u Maniġġ

Min irabbi d-dundjani għandu wkoll iżomm kemm jista' jkun f'rasu illi jekk jista' jkun irabbi tqegħida waħda, jiġifieri li n-numru li għandu jrabbi jkunu kollha ta' daqs wieħed biex ikollu xogħol inqas u ma jiġġildux bejniethom. Jekk ma jkollokx ħafna bajd, jaqbel li tfaqqas bil-qroqqa. Meta d-dundjani jfaqqsu ma għandekx tagħtihom jieklu qabel 36 siegħa. Jista' wieħed jagħtihom xi werqa ħass jew burdlieqa u li tagħtihom il-bajd imgħolli huwa tajjeb ħafna wkoll. Biss wieħed irid joqgħod attent illi ma jitmax il-bajd biss għaliex imbagħad ma jkunux iridu smida jew ħobż. Mill-ewwel granet tihom is-smida bil-ħalib, ħass, u xi ftit bajd imqatta'. Agħlef hekk għall-ewwel xahar, xi erba' darbiet kuljum. Wara xahar neħħilhom il-ħalib u l-bajd bil-mod il-mod u mas-smida ta' fil-għaxija ħallat xi ftit qamħ irqiq. Wieħed m'għandux biss jinsa illi l-ħaxix iriduh dejjem.

Id-dundjani jridu attenzjoni kbira. Huwa ta' importanza li wieħed iżommhom f'saħħithom kemm jista' jkun u tittieħed kura li d-dundjani jinżammu ħielsa minn kull mard. L-art fejn jinżammu dawn it-tjur, speċjalment fejn jiġu mitmugħa, għandha tinżamm nadifa. Meta jkollhom il-kobor fejn jirgħu, id-dundjani jeqirdu ħafna insetti u fl-istess ħin jimlew żaqqhom u b'hekk tonqos l-ispiża tat-torbija.

Kura u Simna

Id-dundjani ż-żgħar huwa aktar faċli li jdur għalihom id-dud, u dan id-dud, jekk jilħaq jirkibhom, jibda jindebbolihom sakemm joqtolhom. Aktarx li d-dud jitfaċċalhom l-ewwel fuq rashom, jinfexx għal fuq wiċċhom, u jasal sa taħt griżmejhom. Biex wieħed jevita kull dud huwa rikkmandabbli ħafna li jroxx fuq id-dundjani xi ftit trab tal-briegħed u b'hekk dawn jinżammu ndaf u meħlusa minn kull insett.

Meta d-dundjani jkollhom xi tlieta jew erba' xhur, ifred l-irġiel minn nisa u b'dan il-mod tagħti iżjed wisa' lill-irġiel, speċjalment jekk ikunu fil-magħluq. Wara, ibda agħlifhom tliet darbiet kuljum, imma ħallihom xi ftit skarsi. (Ngħid skarsi il-għaliex hemm qiegħda l-importanza kollha fit-torbija biex tikkontrolla sa ċertu pont il-kobor). Meta jasal Novembru u jkun fadal xi ħames ġimgħat għall-Milied, allura agħlef tajjeb u tihom għalf kemm iridu biex isemmnu tajjeb. L-aħjar gwież biex id-dundjani

(Jissokta fil-faċċata 3)

Tagħrif dwar il-Kitba u t-Titqib tal-Baqar u l-Mard tal-Majjali

(T. E. Gatt Rutter, B.Sc., M.R.C.V.S.)

IX-XOGHOL TAT-TITQIB—KIF ISIR

FL-AĦĦAR ħarġa tkellimna xi ħaġa dwar il-kitba u t-titqib tal-bhejjem tal-ifrat. Ix-xogħol li sar s'issa kien fost il-merħliet il-kbar, jiġifieri dawk il-merħliet li fihom minn ħames bhejjem 'il fuq—u dawn kważi kollha lesteJnieħom; imma issa tibda l-biċċa xogħol li għalina hija iebsa tassew u din hija l-kitba u t-titqib tal-waħdiet u t-tnejnijiet. Kif tafu intom, il-bhejjem fil-kampanja jinstabu imxerrdin 'l hawn u 'l hinn: bosta drabi l-karrozza ma tasalx sal-post billi t-trieq ma tkunx tajba jew ma jkunx hemm ħlief xi mogħdija, meta r-razzett ma jkunx ukoll imwarrab ħafna mit-toroq. Bosta drabi nsibu li jkun hemm daqs għaxar minuti jew kwarta mixi kull naħa u b'hekk wieħed jista' jaħseb kemm ikun hemm telf ta' żmien jekk ix-xogħol ikollna nagħmluh fil-post fejn jinżammu dawn il-bhejjem imxerrda. Għalhekk, biex inħaffu kemm jista' jkun biħsiebni nlaqqa', f'post wieħed li jkun fil-qabda għal kulħadd, dawk il-bdiewa kollha li għandhom bhima waħda jew tnejn. Ngħidu aħna, ta' l-Imġarr jiltaqgħu f'daqqa, ġurnata waħda, ta' l-Imtaħleb jiltaqgħu f'ġurnata oħra u nibqgħu sejrin hekk. B'daqshekk aħna nkunu nistgħu nimxu billant u niffrankaw ħafna żmien. Iżjed 'il quddiem, meta jasal il-waqt aħna navżaw lill-bdiewa, daqs ġimgħa qabel meta nkunu ġejjin għax-xogħol, u ngħidulhom ukoll fejn u x'ħin ikun sa jsir dan ix-xogħol ta' siwi kbir għall-bdiewa nfusom u tassew għan-Nazzjon kollu.

Kif ġa għidtilkom id-darba l-oħra, dana kollu li d-Dipartment tal-Biedja qiegħed jagħmel mhux qed isir ħlief, biex fl-aħħar jirnexxilna neqirdu dik il-marda tant kerha u baxxa, Il-Mard tas-Sider. Hekk, allura, intom taraw il-għaliex, kemm jista' jkun, jien nixtieq inħaffef f'dan ix-xogħol—il-għaliex iktar ma nlestu malajr, iktar inkunu nistgħu niehdu l-passi meħtieġa biex neħilsu minn din il-marda mill-iktar fis.

IL-MARD TAL-MAJJALI U KIF TILQGHU

Issa sa ngħidilkom kelmtejn dwar il-mard tal-majjali. Kif naħseb li lkoll tafu, din is-sena hawn passa fil-majjali li hija ħarxa wisq. Ta' sikwit ikun hawn xi majjal f'sikktu u f'aptitu u l-għada ssibu mgħaxxex, jaqta' l-ikel u fi żmien qasir imut. Mhux hekk biss, iżda l-marda tixtered fost l-oħrajn fi żmien qasir. Minn hekk jidher kemm hija marda tassew tal-biżgħa u għalhekk jiħtieġ li wieħed jagħmel kull ma jista' biex is-sid ibati ħsara mill-inqas. L-aħjar ħaġa li wieħed jista' jagħmel hija li jilqa' mill-ewwel. Dak li għandu jsir huwa dan: l-ewwelnett, indafa kbira mal-maqjel kollu. Din hija ħaġa wisq meħtieġa, għaliex kif dejjem ngħidulkom, il-ħmieġ iġib il-mard u mhux biss li, biex ngħidu hekk, il-mard jitrabba, iżda aktar ma l-bhejjem ikunu miżmumin fil-ħmieġ inqas ikunu jifilħu għall-mard. L-aħjar mod kif wieħed għandu jżomm il-majjali huwa li wieħed isibilhom post fejn ikollhom arja tajba u jara li l-art tkun tal-konkos biex tkun tista' tinħasel u titnaddaf sewwa u spiss. Aktar ma l-bhejjem ikunu miżmumin fin-nadif aktar jiġu 'l quddiem u inqas jieħdu mard.

Għal din il-passa li hawn għadu ma nstabx rimedju ta' fejqan. Kif ġa għidtilkom, il-marda tolqothom f'daqqa u ma tagħti żmien ta' xejn; u jekk wieħed ma joqgħodx attent il-majjali jibdew imutu wieħed wara l-ieħor u bosta drabi dawn ma jkunux tajbin għall-ikel. Għalhekk malli qażquż jaqta' mill-ikel, l-aħjar wieħed inizzlu l-Biċċerija mingħajr ma joqgħod jistenna li jgħaddi għall-aħjar, il-għaliex il-mard 'il quddiem jimxi u mhux lura.

Fl-istess ħin, id-Dipartiment tal-Biedja qiegħed jara x'jista' jagħmel biex inaqqas kemm jista' jkun dan il-mard u b'hekk inaqqas it-telf lill-bidwi. Fl-Ingilterra hemm Ditti li qegħdin jagħmlu ċertu tilqim. Dana—jgħidu dawn id-Ditti—jekk jintuża fuq majjali żgħar li jkunu qawwijin u sħaħ iħarishom mill-marda għal sitt xhur, jiġifieri li jekk il-qżieqeż jitlaqqmu mal-fatma, dawn ikunu mħarsin mill-marda sakemm ikunu laħqu għal qtil. Id-Dipartiment tal-Biedja, għaldaqstant kien kiteb barra, biex jara jekk ikunux jistgħu jibgħatulna minn dan it-tilqim u, xi kemm ikun jiswa.

Issa aħna rċevejna risposta minn barra fejn qalulna illi jkunu jistgħu jibagħtulna ftit minn dan it-tilqim. B'kollox dan it-tilqim jiġi jiswa dwar tmintax irbiegħi r-ras — jiġifieri t-tilqim ta' tmien majjali jqum lira. Dana jidhirli illi mhux għali wisq għax tal-lira li wieħed jonfoq il-lum idaħħal somma ta' flus sabiħa fi żmien sitt xhur. F'dawn iż-żminijiet tafu bizżejjed li l-prezz tal-majjal huwa tajjeb ħafna u jekk jirnexxilna nnaqqsu, jew inkella aħjar, neqirdu l-mard, il-prezz jibqa' tajjeb, it-telf jonqos u t-torbija tal-majjali tibqa' sejra 'l quddiem kif kienet sa kemm inqala' l-mard.

Għaldaqstant min għandu majjali li jridna nlaqqmuhomlu għandu jiġi javżana l-Biċċerija mill-aktar fis sabiex aħna nkunu nafu x'inhuma l-bżonnijiet u nibdew naħsbu malajr bla telf ta' żmien.

IT-TORBIJA TAD-DUNDJANI

(Jissokta' mill-faċċata 2)

jerfgħu ħafna laħam u bajd, huwa l-qamħ, u b'hekk tara għalik innifsek illi dak li tiżra' taħsad.

Għeluq

Fi ftit kliem, biex ikollok success fit-torbija tad-dundjani, dawn il-ħwejjeġ huma meħtieġa:

Kondizzjonijiet tajba fejn jinżammu.
Beraħ fejn jirgħu.
Art ratba u nadifa, li ma tkunx umda.
Ikel mhux żejjed, u attenzjoni li ma jkollhomx insetti fuq ġisimhom.

Is-success fit-torbija tad-dundjani jiddependi l-aktar mill-kura u t-tmexxija tajba li dawn ikollhom.

XOGHOL U GHODOD TAL-BIEDJA FL-IMGHODDI U L-LUM

IL-HRIT U L-HAŻNA TA' L-ILMA FIR-RABA'

(A. Cremona)

Tibdil fil-Għodod tal-Biedja

IX-XOGHOL u l-għodod tar-raba' sa, ngħidu aħna, ħamsin sena ilu, kien dejjem l-istess u kien ilu l-istess miż-Żminijiet tan-Nofs, jiġifieri minn mijiet ta' snin qabel l-Ingliżi f'Malta, biex ma ngħidx ukoll, minn mijiet ta' snin qabel l-Ordni. Kienet il-ħtieġa u t-talba ta' prodotti ġodda, il-mewt ta' xi industrji u l-esportazzjoni ta' xi żrieragħ jew prodotti tal-pajjiż u ċirkustanzi oħra fl-ekonomija taż-żmien u ta' bhejjem u tal-ħlas tal-ħaddiema tar-raba' li ġiebu tibdil kbir f'xi xogħol u għodod tar-raba' minn għeluq is-seklu li għadda.

Insemmu l-ewwelnett il-metodi ġodda fix-xogħol tar-raba' għall-ħażna ta' l-ilma fir-raba', li bihom il-għorrief tax-xogħol tar-raba' fettxew kemm-il darba li jdawlu l-moħħ tal-bidwi qabel ma nfetaħ id-Dipartiment tal-Biedja. F'din il-ħidma kellha, l-ewwelnett, sehem kbir il-"Camera Medica" (ix-Xirka tat-Tobba) fl-ewwel żminijiet ta' l-Ingliżi f'Malta, u mbagħad is-"Società Agraria", li baqgħet tgħin u taħdem mad-Dipartiment tal-Biedja sal-gurnata tal-lum.

Il-Ħtieġa tal-Ħrit

Il-ħrit huwa l-iktar xogħol ewlieni u qadim li jgħin biex iżomm l-art niedja u għamiela u l-għodda li bih isir ix-xogħol, li hu l-moħriet, kienet minn dejjem l-iktar ħaġa importanti biex dan ix-xogħol isir skond is-sengħa.

Is-Sur Wistin Randon, Alla jagħtih il-Ġenna, kien l-ewwel bniedem li kien ħabbel moħħu biex ifassal mudelli ġodda ta' mħaret li jgħoddu għar-raba' qasir tagħna biex il-ħrit isir sewwa u kien daħħal, għalhekk, il-moħriet hekk imsejjaħ tal-"Widna" fuq dak li jużaw barra minn Malta. Wara mbagħad ħabat idaħħal għamla ta' moħriet ieħor imsejjaħ tat-"Talja" (bit-Taljan, il-"Ripuntatore") magħmul biex jofroq it-talja. Is-sikka tiegħu ċatta; jaqsam l-art minn taħt il-taħt, ifarrak il-ħamrija mingħajr ma jferrixha fil-wiċċ. Ħrit minn ieħor igħallem. Il-moħriet tal-"Widna" kif ukoll dak tat-"Talja", jaqla' u jaqleb il-ħamrija wisq aħjar mill-moħriet komuni li ma jagħmilx ħaġa oħra ħlief jaqsam u jferrex il-ħamrija.

Art li ma tkunx maħduma mill-qiegħ ma tixrobx ilma biżżejjed li bih iżżomm it-tira.

Barra minn dan, il-bhejjem tal-ġbid tal-moħriet ma għadhomx li kienu, u, jekk fl-imgħoddi l-moħriet kien ta' fejda żgħira għall-għamla qadima tiegħu, il-bhejjem tal-ġbid kienu wisq aħjar u t-tibdil ċkejken li għalhekk kien sar fis-sikka ta' xi mħaret ma kienx biżżejjed biex ipatti għan-nuqqas ta' bhejjem tajba għall-ħrit. Għalhekk il-ħtieġa li jidħol il-moħriet ġdid tal-mutur u l-moħriet taċ-ċinga.

Il-Ħrit fl-Imgħoddi

Fi żmien l-imgħoddi l-ħrit kien isir bil-baqar (kif mill-bqija għadu jsir f'xi nħawi tal-Gżira bħal Fomm ir-Riħ, il-Mellieħa, is-Siġġiewi u l-Magħtab). Ir-raġuni li għaliha ma tantx għadna naraw min jaħrat bil-baqar hija t-taqsim tar-raba' fi ħbula żgħar. Ix-xogħol tar-raba' ħa l-ewwel daqqa ta' ħarta mill-gwerra ta' l-1861 li saret għall-firda ta' l-Ameriki, iż-żmien illi l-qoton kien iħalli wisq qligħ u l-prezz tal-maħluġ beda tiela' ġmielu li ħafna bdiewa li m'humiex tas-sengħa, tħajru fis iqabblu l-art u jgħollu fuq ħaddieħor. Ħafna minn dawn il-bdiewa mogħmijin minn regħba ta' qligħ bdew għalhekk jieħdu l-art u jaħdmuha ħażin, u l-art min-naħa tagħha bdiet tagħti prodott ftit u ħażin. Minn dak iż-żmien il-ħrit biż-żewġ beda jonqos, tant li sa ftit żmien ilu, kif il-lum f'xi postijiet tal-kampanja, ma tarax iżjed min jaħdem biż-żewġ, iżda iktarx bil-ħmar jobrox l-art b'sikka żgħira qisha musmar. Bosta bdiewa li ma jużawx il-moħriet tal-mutur jew taċ-ċinga jaħartu bil-bagħal.

It-tqassim tar-raba' fi ħbula żgħar ġieb wisq deni fil-biedja tal-Gżira. Gara li legħlieqi, wara li nqasmu, ma setgħu jiġu qatt maħduma fil-waqt tagħhom. It-tqassim ta' l-art f'ġonot ta' raba' nissel drawwa ħażina: il-ħrit bil-ħmir, u "min jaħrat bil-ħmir ma jeħux qoton", igħid il-qawl Malti. Il-ħrit bil-baqra sa ftit taż-żmien ilu, qabel ma daħal il-ħrit bil-moħriet tal-mutur, tista' tgħid għab għalkollox, ħlief f'xi bnadi, kif semmejt hawn qabel; u dan l-għaliex il-bidwi kien ikollu jikri l-bhima għax ma qabillux irabbi l-baqra li trid mhux ftit biex tifdi l-ispejjeż tal-manteniment tagħha u żżommha fuq art ta' erbgħa jew tmien tomniet raba'.

Ħtieġa ta' Ħrit mill-Qiegħ

Kemm wieħed jaħtieġ jaħdem l-art mill-qiegħ sabiex iżommha mxarrba u b'hekk igħajjex iż-żerriegħa hija ħaġa minn awl id-dinja; iżda iżjed u iżjed jista' l-bidwi jifhem meta jġib quddiem għajnejh illi ż-żrigħ biex jgelben u jqabbeż in-nebbieta jiħtieġlu ilma daqs kemm jiżen hu; meta wieħed jaħseb illi l-pjanta tieħu mal-ħmistax l-uqija ilma, skond il-kobor tal-weraq tagħha; meta wieħed jaħseb illi f'tomna raba' miżrugħa patata jkun hemm mal-ħmistax l-uqija ilma kull waħda.

L-art li għandha ftit tal-ħamrija dejjem tagħti, sewwa għaliex ikun fiha l-ħamrija u sewwa għaliex tkun maħduma tajjeb. Fejn jonqos l-ilma tonqos il-ħajja tas-siġra; ibda biex din tmut qabel ma l-art titlef l-indewwa għalkollox, għaliex meta l-art tinxef minn ġewwa, tibda tarda' mill-egħruq u tmewwithom.

Darb'oħra nkomplu nitħaddtu fuq ix-xogħol tar-raba' u l-fejda ta' l-imħaret ġodda.

(Jissokta)

XIRKA NAZZJONALI TA' TJUR U FNIEK

Navżaw li għanlha ssir Laqgħa Ġenerali tax-Xirka nhar il-Ħadd li ġej, id-19 ta' Awissu, 1945, fid-9.30 a.m., fl-Empire Stadium (Sala taż-Żfin), il-Gżira, li s-Sur C. Scicluna, O.B.E., għoġbu jislifha għal din il-laqgħa.

AĠENDA

1. Kunfirma tal-Minuti tal-laqgħa ta' qabel, li saret fil-11 ta' Ġunju, 1945.
2. Taħdita mis-Sur V. R. Rizzo dwar il-Muzazz fil-Fniek u l-Marda f'naturithom.
3. Ħatra ta' Sottu Kumitat biex jorganizza:—
   - (a) Il-pubblikazzjoni ta' Rivista fuq it-Torbija ta' Fniek u Tjur,
   - (b) Propaganda li tikkunsisti wkoll f'sejħa għal membri ġodda;
   - (ċ) Ħruġ fil-kampanja u Taħdidiet;
   - (d) Bejgħ bi Rkant ta' annimali tal-membri;
   - (e) Importazzjoni ta' annimali għall-Membri.

V. R. RIZZO,
Segretarju.

RAZZJON TAL-QARABOĊĊ GĦAT-TJUR U L-FNIEK

Dawk li għandhom il-kupuni għar-razzjon tat-tjur u l-fniek huma avżati illi r-razzjon ta' 20 ratal Qaraboċċ għaż-żmien bejn il-15 ta' Lulju u l-14 ta' Settembru, 1945, jista' jinxtara mil-lum minn għand il-bejjiegħa bl-imnut tal-ġwież, bil-kupuni hawn taħt imsemmija:—

Malta: Bdiewa — Kupun Nru. 9 (Kulur is-Salamun); Mhux Bdiewa — Kupun Nru. 9 (Kulur Isfar).

Għawdex: Bdiewa — Kupun Nru. 10 (Kulur is-Salamun); Mhux Bdiewa — Kupun Nru. 10 (Kulur Isfar).

Il-prezz bl-imnut tal-qaraboċċ huwa 77s. il-qantar jew 3s. 10d. il-wiżna f'Malta u 79s. il-qantar jew 4s. il-wiżna f'Għawdex.